

Muzica – obiect transdisciplinar (III)

Nicolae Brânduş

Doctrina Transdisciplinarităţii se întemeiază pe următoarele postulate:

1. Existenţa în Natură şi în Cunoaştere a diferite Niveluri de Realitate;
2. Trecerea de la un Nivel de Realitate la altul se produce prin ruptură, aplicându-se logica Terţului inclus. Ca model al acestei teorii este expusă dihotomia dintre fizica clasică şi cea cuantică, unde legile fundamentale ale unui domeniu nu se mai aplică în celălalt.
3. Fiecare Nivel este ceea ce este deoarece toate există în acelaşi timp.

Între două Niveluri de Realitate se afirmă o „zonă de non-rezistenţă” care asigură trecerea informaţiei de la un nivel la altul şi care apare ca loc de inserţie a Sacrului în abordarea Realului. Între Realitate şi Real se stabileşte o distincţie fundamentală, Realitatea fiind obiect al cunoaşterii şi abordabilă conform metodei ştiinţifice, în timp ce Realul, pus între paranteze, ca [Tot Ce Există] rămâne prin definiţie ascuns cunoaşterii de tip ştiinţific. Ar fi, în esenţă, vorba despre fondul existenţial a tot ce apare într-un fel sau altul Conştiinţei. Fizicianul David Bohm consideră chestiunea a fi o formă de înţelegere mereu schimbătoare ce poate indica o realitate implicită ce nu este descriptibilă ori specificabilă în totalitatea sa. Autorul susţine în continuare că „Nemăsurabilul este ceea ce nu poate fi descris, înţeles sau numit prin orice formă de Raţiune.” Acad. Basarab Nicolescu, referindu-se la inserţia Sacrului în procesul abordării Realităţii, îl defineşte ca „raţional şi neraţionalizabil”. Autorul introduce noţiuni ca: „terţul ascuns”

(alogic), „terțul inclus” (logic), „terțul tainic inclus”... Se pune problema Nivelurilor de Rațiune corespunzătoare Nivelurilor de Realitate și a formalizării diferitelor sisteme logice care să ateste rigoarea unei cercetări științifice corecte. Doctrina Transdisciplinarității instituie o relație biunivocă între Obiectul și Subiectul transdisciplinar, și încă multe alte teme privesc dezvoltarea actuală a acestei metode epistemologice pe care le-am menționat în studiile anterioare. Fiecare Nivel de Realitate corespunde unor grupuri de relații care definesc regiuni diferite ale acestuia. Totul este o mișcare nesfârșită și indivizibilă iar fiecare „lucru” reprezintă un aspect invariant al acestei mișcări. Adevărul și falsitatea, relevanța sau irelevanța sunt un act de percepție al unei ordini foarte înalte („un adevăr în funcțiune”, conform lui David Bohm).

Limbajul este o formă particulară de Ordine (conform aceluiași autor). O ordine de sunete, cuvinte, structuri de cuvinte, nuanțe ale exprimării și ale gesticulației etc. care susțin „curgerea fără restricții a sensului” (pe care în cazul muzicii urmează să-l deslușim). Mai departe, autorul menționează că „evaluarea relevanței este o sită în sensul în care implică o percepție creatoare care ar urma să se dezvolte printr-o îndemânare de tip artizanal”. Cercetarea teoretică emite ipoteze, și anume aserțiuni privind funcționarea unor anumite domenii ale Realității, verificabile experimental conform gradelor de adevăr sau fals. Teoriile privesc Lumea ca pe un întreg indivizibil, un flux universal de procese și evenimente; sunt puncte de vedere care nu sunt nici adevărate și nici false, ci clare în anumite domenii și neclare când sunt extinse dincolo de acestea. Teoriile nu se echivalează cu ipotezele. Ele nu sunt descrieri ale Realității, ci forme de înțelegere mereu schimbătoare ce pot indica o Realitate implicită imposibil de a fi specificată în totalitatea ei. S-ar putea eventual stabili o similitudine între Nemăsurabilul, astfel definit și imposibil de a fi descris prin orice formă de Rațiune, și tradițiile inițiatice care îl consideră un „voal” care acoperă adevăratele Realități ce nu pot fi percepute prin simțuri și despre care nu se poate spune și gândi nimic (VID). În ce privește înțelegerea originală și creativă din câmpul de măsură, este vorba despre o acțiune a Nemăsurabilului, altfel zis, a cauzei formative a tot ceea ce se

întâmplă în Câmpul Măsurii prin simțuri și prin minte. Mișcarea este considerată o noțiune primară iar lucrurile aparent statice „de sine stătătoare” sunt invariante ale mișcării continue. Ceea ce este, este procesul de devenire în el însuși (conform lui Ștefan Lupașcu, un rezultat al echilibrului dintre contrarii, permanent fluctuant) iar toate entitățile precum obiectele, evenimentele, condițiile, structurile etc. sunt forme abstrase din acest proces. David Bohm menționează că ordinea explicită poate fi considerată ca un caz particular distinct al unei mulțimi mai generale de ordini implicite din care poate fi derivată. Observăm directă relevanță a acestor considerații în ce privește studiul fenomenului muzical. „Lectura” acestuia primește noi și interesante puncte de reper în deslușirea prezenței sale în ordinea de fapte care îi susțin misterul.

Tranziția de la un Nivel de Realitate la altul nu este logică, ci existențială și alogică, conform lui Basarab Nicolescu. Realitatea este în egală măsură o experiență microfizică și psihologică, între cele două stabilindu-se o relație de izomorfie. Știința, în aspectele sale cele mai originale, își asumă o calitate a comunicării poetice proprie unei percepții creative a unor noi ordini. În acest sens intenționăm a dezvolta analiza noastră privind fenomenul muzical și anume în sensul surprinderii în desfășurarea globală a acestuia a unei diversități de raporturi și relații între elementele constituente. Acestea, urmând a fi descoperite și urmărite în funcționarea întregului proces. Cauzalitatea este doar unul dintre aceste relații și raporturi. Fenomenul muzical este constituit din serii de momente și percepția întregului se face pas cu pas.

Analiza muzicală se aplică inevitabil la studiul textului muzical, notat sau nu într-o semiografie sau alta. În stadiul oral al acestei practici analiza se aplică asupra documentului sonor. După cum am menționat anterior, partitura muzicală este elementul cel mai la îndemâna acestui demers analitic. Intenționăm în primă fază să urmărim etapele acestui mod de abordare a operei muzicale și să-l reconsiderăm prin prisma metodei transdisciplinarității. Este vorba despre abordarea unui fenomen complex care nu se limitează la textul finit. Ordinele înfășurate care acționează energetic în desfășurarea procesului de formare în același timp și care sunt percepute global în actul

comunicării muzicale necesită o analiză mult mai fină și mai complexă. Este de datoria noastră a ne îmbogăți corpusul de criterii în mod creativ, când ne referim la ce reprezintă și cum domeniul muzicii. Observăm că terenul ni se prezintă totalmente deschis, dar o nouă abordare, să-i zicem neconvențională a acestuia va trebui să dea seama de câteva rigori importante spre a nu deveni, așa cum se prezintă de obicei lucrurile, o altă „beletristică de idei”. Ar fi vorba despre texte care transcend poetica oricărui demers teoretic și care, datorită „plasticității” metodei transdisciplinare (vezi Basarab Nicolescu) pot deveni un factor în plus de ordine explicită în ce privește studierea riguroasă a acestui fenomen, asigurându-i coerența ideatică internă. Se poate face proză despre orice, dar o metodă riguroasă de deslușire a energiilor interne (universale) care acționează în formarea și comunicarea acestui fenomen va trebui să se supună unor rigori suplimentare Imaginarului (indefinita deschidere).

Teme precum text și lectură, probleme de structură, structurare, talent, abilitate și creativitate, energie formativă, evaluare critică, gest, complexitate, încărcătură semnificativă, „actualizare-potențializare-starea T” (Șt. Lupașcu), echilibru al contrariilor, mentalitate și back-ground (cultural), surse și grade de ocultare a acestora, creativitate și producere de singularități și evenimente rare, auto-consistență, holograma și scrierea întregului etc. se pot enumera printre multe altele, evident. Observăm încă de la această primă enumerare diversitatea și complexitatea criteriilor pe care o analiză de tip transdisciplinar ar trebui să o aibă în vedere. Lumea Imaginarului, care ar putea fi de drept considerată cea a Transdisciplinarității (și nu numai, de sigur) și măsura în care demersul nostru se plasează în această ordine de lucruri s-ar putea referi la un dat cheie implicat în acest proces și anume meditația nemijlocită asupra operei muzicale, altfel zis, practica directă a formării și redării ei. Este ceea ce am afirmat mai înainte privitor la Limbaj, ca o formă particulară de Ordine. Această practică directă și nemijlocită a domeniului muzical se constituie într-o grilă existențială în ce privește relevanța sau irelevanța unui demers analitic sau altul, un filtru, să-i zicem ontologic, de problematică.

Unul dintre demersurile fundamentale ale aplicației metodei transdisciplinare în lectura domeniului muzical este cel de a defini corect tăieturile dintre Nivelurile de Realitate care reprezintă domeniul. Observăm că problema muzicii se extinde indefinit pe multiple planuri iar fiecare Nivel de Realitate va trebui să se afirme în propriul său sistem de legi și relații între elementele constituente. Va trebui inițial să definim un set de tipuri de relații ce se pot afirma la un anume Nivel sau altul și modul de funcționare al parametrilor puși în discuție. Problema în sine necesită un studiu special. De primă importanță ne apare asigurarea disjunției corecte între Nivelurile de organizare (structurare) și Nivelurile de Realitate legate de funcționarea domeniului muzical. Conform lui Basarab Nicolescu există o diferență de fond între un sistem de legi și relații (între parametri) acționând în cadrul aceluiași Nivel de Realitate și modul de structurare oricât de complex al acestora, și conexiunile ce se stabilesc între două Niveluri de Realitate privind validitatea legilor dintr-un Nivel în celalalt. Unde și cum se produce ruptura (alocică, existențială) între Niveluri și cum ne plasăm ca actanți în crearea aceluși Timp și Spațiu muzical în desfășurare? În ce măsură serii de evenimente apar în comunicarea muzicală în relații de cauzalitate, de contiguitate sau aleatoriu (întâmplător)? – ca să dăm doar câteva exemple. Cărei forme de Rațiune ne supunem spre a înțelege Mișcarea Universală, acel Tot al Plenitudinii Lumii și al Ordinii ei? Evident, „aventurilor” Terțului – conform metodei Transdisciplinarității. Ar fi poate o chestiune esențială de care ar trebui să se ocupe muzicologia și, mai ales, pregătirea artistică a actanților în domeniu. Adâncirea culturală a actului comunicării muzicale, vizând resorturile interne decisive ale funcționării acestei practici artistice va fi incontestabil în măsură să deschidă zone poate nebănuite (încă) ale sensului inclus în gestul comunicării muzicale și să pună în fapt o problemă de fond privind o civilizație de tip aural despre care am mai pomenit în varii contexte privind Cântarea. În mod evident, filosofia lupasciană ne poate furniza câteva direcții importante de abordare privind integrarea contrariilor, antagonismul contradictoriu, echilibrul riguros între poliile contradicției, dintre actualizare și potențare, între eterogenizare și omogenizare

care, în concepția autorului, reprezintă „principiul formator al oricărei sistematizări”. Problema privește atât aspectul formativ al operei muzicale cât și cel performativ (interpretativ). Adică, configurarea iluziei (obiectul comunicării artistice). La SACEM am găsit odată un afiș pe care scria: „Să-i ajutăm să trăiască pe cei ce ne ajută să visăm”. Un vis lucid, așa zice, precum în practicile yoga...

Determinismul în timp nu este singura formă de raportare sau rațiune, după cum am arătat. Pot fi relevante și alte ordini spre a forma legi. David Bohm menționează: „întreaga ordine implicită este prezentă în orice moment; legea structurii leagă aspecte cu diferite grade de explicitare și nu este determinată de timp (...). În hologramă și în experimentele de tip cuantic nu există nici o cale de a reduce ordinea implicită la un tip mai fin de ordine explicită”. Am discutat mai pe larg aceasta problemă în întâlnirile anterioare. Remarcăm întrucât cele menționate pot deveni un model de analiză a fenomenului muzical. Trebuie pusă corect problema, așa zice, de ordin existențial, a formării, structurării și comunicării fenomenului muzical așa cum se petrece conform relației dintre Obiectul și Subiectul Transdisciplinar și cum se poate avea un acces global, bine definit, în lumea acestei arte. A raționa este o percepție prin intermediul minții. Practica directă a domeniului muzical se constituie ca un filtru de competență în orientarea analizei. Studiem o Realitate aptă a fi supusă cercetării raționale iar zonele de non-rezistență de inserție a Sacralului vor fi tratate în alte capitole ale cercetării întreprinse. Oricum, dacă am lua într-o primă instanță decizia de a stabili în discursul muzical două Niveluri de Realitate va trebui să ne referim la dihotomia dintre textul muzical și gestul performativ. Domeniul muzical se constituie concomitent pe ambele Niveluri de Realitate în curgere neîntreruptă. Cum? Rămâne de văzut. Ca și în cazul altor prezumtive Niveluri de Realitate. Am putea afirma că domeniul Muzicii poate fi gândit ca o oglindă fidelă a Universului, de unde poate și o anume insistență în a repune în discuție ipoteza Civilizației de tip Aural. Adâncimile sondării aurale a Universului, interior și exterior – spre a adopta clișee în uz – sunt departe de a fi explorate și, mai ales, conform unor metodologii adecvate. Se poate presupune (conform lui David

Bohm) ca înăuntrul tuturor mulțimilor de Ordine implicită se află o totalitate de forme cu un tip aproximativ de recurență, stabilitate și repetabilitate. Acestea sunt cele care apar mai mult sau mai puțin simțurilor și aceasta se produce când aducem Conștiința în universul nostru de discurs și arătăm că materia și conștiința pot să aibă în comun această ordine explicită. Basarab Nicolescu demonstrează prin instituirea Obiectului și Subiectului transdisciplinar modul în care această relație izomorfică are loc. Sunt direcții esențiale de urmărit în cercetarea noastră. Odată stabilite corect tăieturile dintre Nivelurile de Realitate în care ființează muzica și care în desfășurarea fenomenului acționează concomitent, va fi interesant să stabilești o ordine și o ierarhie (non-ierarhică!) a producerii operei muzicale prin curgerea neîntreruptă, desfășurată a acestor entități în vederea configurării spațiului și timpului muzical. A-i conferi sensul.

Toate la un loc, în perspectivă.

SUMMARY

Nicolae Brânduș:

Music – A Transdisciplinary Object (III)

As a sequel to his first two interventions on Music – A Transdisciplinary Object in the *Muzica* Magazine, in the present article the author develops the key ideas previously enunciated regarding a transdisciplinary reading of Music as artistic and cultural phenomenon, analysed according to the latest research initiated by Academician Basarab Nicolescu in the field of general epistemology. The present study presents several new criteria of study in musical communication and establishes a number of principles in considering and reconsidering certain categories that are part of the traditional corpus of data in a standard musical analysis. The author also relies on physicist David Bohm's research on music.